

Thierry Baudet

*De aanval op
de natiestaat*

2013 Uitgeverij Bert Bakker Amsterdam

Woord vooraf

In West-Europa is in de tweede helft van de twintigste eeuw één groot project consequent doorgevoerd, van verkiezing op verkiezing, van regering op regering. Of ‘links’ nu aan de macht was of ‘rechts’. Of het economisch nu voorspoedig ging of niet.

Dat project was de aanval op de natiestaat. Het was het belangrijkste thema van de naoorlogse elites. Van politieke partijen, bedrijfsleven, ambtenarij en rechterlijke macht tot onderwijzers en journalisten: tegengeluiden werden direct gesmoord. Er was immers ‘consensus’ over wat wenselijk of zelfs noodzakelijk was. Het verzwakken van de nationale soevereiniteit, het structureel ondermijnen van de natiestaat – zodanig dat het nooit meer oorlog zou worden.

De aanval werd ingezet langs twee wegen. De eerste loopt via verschillende supranationale organisaties en gerechtshoven, zoals de Europese Unie, de Wereldhandelsorganisatie, het Europees Hof voor de Rechten van de Mens en het Internationaal Strafhof. Doordat deze instanties met meerderheid van stemmen nieuwe regelgeving of beleid kunnen maken, of bestaande bepalingen mogen interpreteren en herinterpreteren, hebben ze de macht om de nationale voorkeuren en daarmee de autonomie van hun lidstaten op bijna elk gebied terzijde te schuiven. Tezamen genomen hebben supranationale instanties in feite de gedachte van staatssoevereiniteit volkomen uitgehold – en

kunnen ze de nationale parlementen, de nationale rechtbanken en regeringen op inmiddels bijna elk gebied overstemmen.

De tweede weg waarlangs de aanval op de natiestaat werd ingezet, is het bewust verzwakken van de nationale cultuur door de golven van massa-immigratie waar bijna elk West-Europees land zich aan heeft blootgesteld sinds de dekolonisatie en de toestroom van goedkope arbeidskrachten in de jaren zestig en zeventig. Het multiculturalisme waarmee deze massa-immigratie is begroet, maakte dat aan immigranten geen duidelijke loyaliteit en aanpassing aan de dominante cultuur mocht worden gevraagd. Vandaag de dag neigt men zelfs naar een rechtspluralisme waarin iedere cultuur of etnische achtergrond kan blijven leven volgens de 'eigen normen'.

Hoe verschillend supranationalisme en multiculturalisme ook zijn, politiek en juridisch bezien hebben zij hetzelfde effect: de ontmanteling van de natiestaat. Bovendien wortelen ze in eenzelfde visie op de toekomst: van een wereld zonder nationale soevereiniteit, zonder territoriale jurisdictie en dus zonder de gedeelde cultuur die dat impliceert. Een wereld zonder grenzen. Zonder onderscheid tussen 'wij' en 'zij'.

In dit boek betoog ik dat het ideaal van een wereld zonder grenzen buitengewoon onaantrekkelijk is. De democratische rechtsstaat kan namelijk alleen bestaan binnen een natiestaat. En de economische vooruitgang die samenhangt met de globalisering kan alleen worden gerealiseerd door sterke, soevereine natiestaten – hoe internationaal gericht die ook mogen zijn, en hoezeer ze ook open kunnen staan voor nieuwkomers. Internationalisme, vrijhandel en samenwerking tussen staten is iets heel anders dan supranationalisme; en openstaan voor nieuwkomers hoeft zeker geen multiculturalisme in te houden.

Sterker nog: supranationalisme maakt het nagenoeg onmogelijk voor een staat om nog in vrijheid te kiezen voor sa-

menwerking en internationalisme, en het vernietigt de grondslagen van het klassiek internationaal recht, terwijl multiculturalisme leidt tot balkanisering en zo het perspectief op het grotere, nationale geheel doet verdwijnen.

Uit zaken als globalisering, mondiale migratiestromen, multinationals, internet en de mogelijkheid de wereld in een paar uur rond te vliegen, is de conclusie getrokken dat ‘het idee van een nationale cultuur niet erg zinvol is, en dat het streven naar culturele eenwording, waar veel samenlevingen in het verleden en alle moderne staten op vertrouwd hebben voor hun stabiliteit en samenhang, vandaag de dag niet langer bruikbaar is’, zoals de Engels-Indiase multiculturalist Bhikhu Parekh het verwoordt.¹

Omdat we met het grootste gemak over de grens reizen, of omdat er grensoverschrijdende problemen zijn, moeten we die grenzen maar überhaupt niet meer hebben, zo is de redenering. Precies het tegenovergestelde is echter het geval: juist omwille van deze grensoverschrijdende kwesties hebben we sterke natiestaten nodig. Alleen dan kunnen nieuwkomers worden verwelkomd, kan politieke vertegenwoordiging en collectieve democratische besluitvorming worden gerealiseerd, en kan de rechtsstaat voor allen gelijk blijven gelden.

Voor het tot stand brengen van een werkbare internationale samenwerking zijn natiestaten al even noodzakelijk. Want alleen als besluiten worden genomen door nationale afgevaardigden – die rekenschap moeten afleggen over hun beslissingen – kan een dergelijke internationale samenwerking als legitiem worden ervaren.

Het open nationalisme dat ik bepleit noem ik *multicultureel nationalisme* – en het contrasteert met multiculturalisme aan de ene kant, en een intolerant, gesloten nationalisme aan de andere. De internationale samenwerking op basis van democratische natiestaten noem ik *soeverein kosmopolitisme* – en dat contrasteert met supranationalisme aan de ene kant, en aan de

andere kant wederom met een in zichzelf gekeerd, gesloten nationalisme. Beide, zowel *multicultureel nationalisme* als *soeverein kosmopolitisme*, erkennen dat de geïnternationaliseerde, moderne wereld vraagt om een open blik – maar zij plaatsen de natiestaat niettemin in het hart van het politieke bestel.

Historisch gezien ontsprong de natiestaat aan de machtsstrijd tussen wereldlijke en geestelijke heersers – een strijd die al bestond in de Middeleeuwen, maar onhoudbaar werd tijdens de Reformatie. In de zestiende en zeventiende eeuw werden Engeland, Nederland, Duitsland en Frankrijk, evenals een aantal andere Europese landen, geteisterd door verwoestende burgeroorlogen. Voor al deze landen markeerde deze dramatische periode een historische overgang van de middeleeuwse organisatie van de politiek, gekenmerkt door overlappende jurisdicties, zonder overkoepelende soevereiniteit, naar de moderne staat. Sterker, het was bij uitstek in antwoord op de religieuze burgeroorlogen van de zestiende en zeventiende eeuw dat het idee opkwam dat staten soeverein moeten zijn in hun interne aangelegenheden, en dat om dit te waarborgen, hun meest fundamentele verplichting in hun onderlinge interactie respect voor elkaars territoriale integriteit moest zijn, met andere woorden: voor elkaars grenzen.

Om toegenomen politieke macht te legitimeren en om godsdienstige en etnische spanningen te ontstijgen, won de opvatting terrein dat de onderdanen van deze soevereine staat zich verbonden moesten weten door een gedeelde politieke loyaliteit. Zo decreteerde Richelieu al in 1617 in een instructie aan een minister dat ‘geen enkele Franse katholiek zo blind moet zijn om in staatszaken de voorkeur te geven aan een Spanjaard boven een Franse protestant’.²

Toch was de staat in het ancien régime nog geen natiestaat. Er was nog geen sprake van vertegenwoordiging van het volk in het staatsbestuur; en wat voor rechtsstaat er ook

maar geweest moge zijn in het ancien régime, het was geen door allen gedeeld en voor allen gelijk recht. Groepen en regio's hadden hun eigen juridische status, verschillende wetten waren van toepassing op edellieden, stedelingen, studenten, leden van gilden, enzovoorts.

Ideeën over democratisch bestuur en gelijkheid voor de wet ontwikkelden zich in de achttiende eeuw en betraden met de Amerikaanse en Franse Revoluties (resp. 1776 en 1789) definitief het toneel. In de loop van de negentiende eeuw werden ze verder verspreid over de andere Europese landen, wonnen ze aan invloed en werd bijvoorbeeld het censuskiesrecht steeds verder uitgebreid. Een 'vertegenwoordigende' regering kan alleen bestaan als er een collectief 'wij' bestaat dat niet alleen in termen van aparte klassen of individuele belangen kan worden begrepen, maar ook als geheel. Democratieën veronderstellen dus het bestaan van een *demos*, een volk, waardoor het parlement ook daadwerkelijk het legitieme forum van overleg en uiteindelijke besluitvorming kan zijn.

Maar ook de gedachte van de rechtsstaat veronderstelt een *demos*. Niet alleen moet de rechter die de wet toepast en uitlegt worden erkend als de rechtmatige instantie door *beide* partijen bij een conflict, en dus putten uit een gedeeld idee van legitimiteit; belangrijker nog, de inhoud van de wet zelf is niet veel meer dan gestolde cultuur. Er kan geen gedeeld recht zijn zonder een gedeeld besef van moraal, zonder gedeelde gebruiken en gedeelde omgangsvormen. Hoeveel moeite de wetgever zich ook getroost om de uitgevaardigde wetten zo duidelijk mogelijk te formuleren: wat er precies moet worden verstaan onder centrale juridische begrippen als 'redelijkheid', 'schending van eer en goede naam', 'goede trouw', 'zwaarwegende redenen', enzovoorts, is altijd een kwestie van interpretatie. Net zoals de vraag hoe de afweging van conflicterende grondrechten moet worden gemaakt (bijvoorbeeld de vrijheid van godsdienst tegen het beginsel van non-discriminatie).³

De legitimiteit – het gezag – van rechterlijke uitspraken is daarom uiteindelijk afhankelijk van de sociale autoriteit van de rechters, en het is precies dit wat ontbreekt op supranationaal niveau. Aangezien de rechtszaal nooit meer is dan een *ultimum remedium*, een laatste redmiddel, impliceert de idee van de rechtsstaat bovendien dat de leden van een samenleving een geïnternaliseerd idee hebben van wat in het algemeen de wet is, dat hun ideeën daarover althans min of meer met elkaar overeenstemmen, en dat ze grotendeels in overeenstemming met die regels leven. Welbeschouwd is ‘de rechtsstaat’ dus niet veel meer dan het topje van een ijsberg, de kroon op het sociale bouwwerk dat de maatschappij is.

In combinatie met de eisen die de industrialisatie stelde aan centralisatie van het economisch leven, leidde bezorgdheid over de mogelijkheden voor staten om representatief te zijn voor hun inwoners tot de natievormings- en eenwordingsbewegingen van de negentiende eeuw. Het verloop hiervan was niet geheel willekeurig, maar ook zeker niet onvermijdelijk. Er was geen historische noodzakelijkheid dat de Italiaanse eenwording bijvoorbeeld zou slagen, of dat de Duitse tot aan 1871 zou falen. Hoewel het om allerlei historische en taalkundige redenen onwaarschijnlijk is dat Spanje en Frankrijk waren samengevoegd tot één grote natiestaat, was het zeker geen uitgemaakte zaak dat de Basken, de Bretonnen of de Catalanen in een van beide zouden worden opgenomen.

Evenmin hebben deze nationale eenwordingen voor altijd vaststaande, in steen gebeitelde situaties in het leven geroepen. Net als elk ander sociaal fenomeen zijn ook naties in constante *flux*. Maar dit betekent niet dat het concept van de natiestaat op zichzelf niet behartenswaardig zou zijn. We moeten ons realiseren dat hoewel zich in de toekomst nieuwe nationale staten met andere grenzen en met nieuwe volkeren zouden kunnen ontwikkelen, de negentiende-eeuwse ge-

dachte dat een natiestaat noodzakelijk is voor de democratische rechtsstaat, de juiste was.

Nu kan er geen twijfel over bestaan dat een te sterke nadruk op de nationale eigenheid een donkere kant heeft. De Eerste en Tweede Wereldoorlog zijn hier verschrikkelijke voorbeelden van. Hoewel de politieke leiders verantwoordelijk voor deze catastrofes niet zo zeer poogden om een natiestaat te creëren (maar eerder een multinationaal imperium⁴), bleek nationalisme een buitengewoon effectieve manier om collectieve oorlogszucht te kanaliseren en te versterken. Maar we moeten een deugd niet verwarren met haar excessen – zoals roekeloosheid niet de essentie is van moed.⁵

Bovendien: het doen vervagen van nationale identiteiten zal de menselijke behoefte aan collectieve identiteit niet doen verdwijnen. Evenmin zou de mens zijn vermogen om op basis van dergelijke collectieve identiteit tot geweld over te gaan, opeens verliezen. Er is geen reden om aan te nemen dat de specifieke uitdrukking van collectieve identiteit in de vorm van nationaliteit niet meer conflicten heeft voorkómen dan zij heeft veroorzaakt, of dat andere vormen van collectieve identiteit – bijvoorbeeld religieuze, tribale of raciale – een betere *track record* hebben op dit gebied. Noch om te veronderstellen dat *te weinig* nationale identiteit geen gevolgen zou kunnen hebben die even gevaarlijk of zelfs nog destructiever zijn dan die van een overdreven, agressief nationalisme. Niet alleen kan gebrek aan interne cohesie binnenlands bestuur uiterst moeilijk maken, zoals de situatie in België illustreert, het kan ook een burgeroorlog veroorzaken, zoals de gebeurtenissen in voormalig Joegoslavië in de jaren 1990 – net als die in Amerika tussen 1861 en 1865 – hebben laten zien.

Onder normale omstandigheden komt nationalisme tot uitdrukking als patriottisme, een liefde voor het thuisland. Als het niet voldoende wordt geaccommodeerd kan het ontaarden in

een intolerant, gesloten nationalisme of imperialisme. Het Duitse nationalisme werd geboren in hetzelfde jaar dat het Franse revolutionaire leger triomfantelijk onder de Brandenburger Tor door marcheerde. De Fransen, op hun beurt, werden vernederd door de Duitse annexatie van Elzas-Lotharingen in 1871, en in de jaren die hierop volgden doortrok een gewelddadig, intolerant en antisemitisch nationalisme de Franse Derde Republiek. Dit gekrenkte Franse natiegevoel leidde tot pogingen het land te ‘zuiveren’, bijvoorbeeld in de beruchte Dreyfus-affaire. En er bestaat weinig twijfel over dat de enorme herstelbetalingen die Duitsland moest doen na de Eerste Wereldoorlog, waarin het bovendien een op de drie jongemannen in de loopgraven had verloren, hebben bijgedragen aan de opkomst van een agressieve vorm van nationalisme onder de bevolking van de Weimarrepubliek.

Het is niet onaannemelijk dat *respect* voor nationale eigenheid in plaats van de minachting en spot die haar op dit moment ten deel valt, een pathologisch nationalisme zoals dat de twintigste eeuw zo verschrikkelijk heeft getekend, zou kunnen voorkomen (in plaats van het te voeden, zoals wordt gevreesd).

Op dit moment zijn de Europese nationale regeringen in laatste instantie nog altijd soeverein in het valideren van de verdragen die hen binden – en ze kunnen dus nog altijd over hervormingen onderhandelen of zich terugtrekken als die onderhandelingen op niets uit zouden draaien. Evenmin heeft de ideologie van het multiculturalisme, uitzonderingen daargelaten, formele gelijkheid voor de wet of het gezag van de nationale rechter om het nationale recht toe te passen volledig doen verdwijnen.

Dit betekent dat we nog een keuze hebben. Hoewel de Europese politieke topklaag zo’n beetje alles heeft gedaan wat zij kon om nationale grenzen te elimineren, liggen de sleutels tot de poort nog steeds in eigen hand.

Dit is niet onbelangrijk. In heel Europa hebben politici met een duidelijk nationalistische agenda de afgelopen jaren aanzienlijk – en voortdurend toenemend – electoraal succes gehad. Het feit dat de Europese elites een gezamenlijke aanval op de natiestaat hebben ondernomen wil dus niet zeggen dat de Europese bevolkingen daar ook in mee zijn gegaan. Politieke leiders als Berlusconi in Italië, vader en dochter Le Pen in Frankrijk, Fortuyn, Roemer en Wilders in Nederland, Klaus in Tsjechië, Haider in Oostenrijk, Timo Soini in Finland, Pia Kjaersgaard in Denemarken, en vele andere, hebben allemaal een belangrijk punt gemaakt van het opkomen voor de nationale cultuur en de nationale soevereiniteit, en hebben bewust ‘trots’ tot uitdrukking gebracht in het vertegenwoordigen van hun land. In referenda over de Europese ‘grondwet’ hebben grote delen van de bevolking hun verzet uitgesproken tegen het afstaan van macht die voorheen was toevertrouwd aan nationale regeringen. En op 29 november 2009 stemden de Zwitsers tegen het recht van islamitische immigranten om hun religie te manifesteren op een opzichtige manier, en verboden hun het bouwen van nieuwe minaretten. Het is aannemelijk dat dergelijke referenda in andere Europese landen tot vergelijkbare resultaten zouden leiden (wat ook de reden is dat politici zo huiverig zijn om deze referenda toe te staan).

De feiten roepen dus twijfels op over de slagingskans van een wereld zonder grenzen. Het gegeven dat grote delen van de Europese bevolkingen onwillig zijn om hun soevereiniteit op te geven en hun nationale cultuur te zien verdwijnen, zou de voorstanders van supranationalisme en multiculturalisme in elk geval aan het twijfelen moeten brengen over de legitimiteit en inderdaad de ‘redelijkheid’ van hun plannen.

Net als Gallië is dit boek opgedeeld in drie delen. Het eerste deel bespreekt de natiestaat, zowel historisch als politiek-